Vestergades lyksaligheder

Af Aksel Erhardtsen

Om en periode i mit liv, der har været uforglemmelig, harmonisk, levende, varm og fantasifuld, det er mine første 8 år, startende i et virkeligt kærligt hjem i Vestergade, Gørding. Det var i 1927 i det nuværende nummer 8 – det sidste hus på højre side, grænsende op til en stor græsmark, tilhørende Sejrgården. På marken græssede der kåde heste og flegmatiske ungkreaturer, og så en enlig ko. Hun blev familiens veninde. Mor malkede hende hver dag, og vi drak alle mælken. I starten havde koen nærmest afsky for os, vi havde svært ved at fange hende. Men så gik det efterhånden op for hende, at vi havde en gevaldig sympati for ensomme køer, og derefter stillede hun hver dag på klokkeslæt.

Vestergade var for mig en stor og ukendt verden. Mine første skridt var tøvende – jeg var bange for alt ukendt. Mine fantasier og drømme var skræmmende, f.eks. fastelavnsmandage lukkede mor mig inde for nedrullede gardiner – de i 30'erne mange uhyggelige masker og forklædninger fik mig til at udstøde høje og vilde skrig, og mor måtte bruge timer for at få et velfungerende barn ud af mig. De fleste af dagene var verden i Vestergade meget harmoniske – jeg havde tre legekammerater henne fra det store kontrolhønseri på den anden side af græsmarken, Bernhard, Inger og Else. Hos dem legede og oplevede jeg en mangfoldig verden. Der var to køer, der fik kalve,

Aksel i Vestergades lyksaligheder:
Øverst som et par år i gården, nederst som fire-femårig knægt, og sidst med sin hund Kvik sammen med lillesøster Britta.
Billeder tilhører Aksel Erhardtsen

– en stor so, der fik smågrise, og så tusindvis af italienere (høns) og deres afkom. I foderrummet var der desuden uhyre mange rotter under trægulvet, og de skulle væk – så man ville brække gulvet op og lægge cementgulv. Den dag, gulvet skulle brækkes op, inviterede man alle byens rottehunde og deres ejere. De stillede sig klar ude på gårdspladsen med hundene halsende omkring sig. Så blev der løsnet og trampet, og en kæmpe flok rotter fór lige ud i flaben på de lystigt dansende hunde. Der var ikke én rotte, der overlevede massakren. Snedkerens store airdaleterrier var en formidabel rottefænger, og væk var alle skadedyr.

Fire storkereder ku vi se

Vi tumlede os på høloftet, mens svalerne fløj os om ørerne, og når vi løb udenfor, knebrede storkene, så det var en fryd – der var fire storkereder at se fra Vestergade, ca. ni i hele byen, måske flere. Alle havde kaniner, katte eller hunde, det kriblede og krablede i os og om os, så det var en fornøjelse – mellem gaden og græsmarken var der en dyb grøft, – når det regnede om efteråret, løb den fuld af vand. Far havde en stor zinkbalje, som han blandede kalk i – den lånte vi og sejlede til Amerika og tilbage igen. Vi havde det pragtfuldt, selvom vi tit var i havsnød og pjaskvåde, dog nåede vi altid frem. Når grøften var tørlagt, blev baljen hængt op mellem to store træer, og så var den luftgynge og meget andet.

Byens neger

En af Vestergades meget populære indbyggere var Ellen Olsen, vores genbo. Hver dag midt på formiddagen kom hun ud af sin port og så

Familien ved kroketspil omkring 1931. Børn fra venstre: Erhardt (13 år), Aksel (3 år), Emil (9 år), Johannes (11 år). I alt var der dog 8 børn. Bagerst forældrene Ingeborg (1892-1972) og postbud Oskar Erhardtsen (1894-1962).
Billede tilhører Emil Erhardtsen, Gørding.

frem og tilbage og op og ned af Vestergade. Hun snuste med næsen i sky, mens hun vendte hele gebisset i munden en seks-syv gange! Så endelig nåede kaffeduften hendes næsefløje, hun istemte højt nynnende en salme og benede af sted mod kaffeduftens udspring. Ellen var en formidabel professionel kaffedrikker: At bruge begge hænder, hælde kaffen fra koppen over i underkoppen, drikke slubrende i små bidder samtidig med at hun uden pauser fortalte aktuelle nyheder fra

byen, dertil gik der tit en tre-fire kopper. Hun var lidt forfængelig. Da de hvide hår tog fart, dæmpede hun deres fremrykning ved at børste sort skosværte i håret for derved at bevare lidt af ungdommens mørke skønhed. Når det så regnede, og Ellen var ude på tur, gik hun for at være byens eneste neger.

Vorherre og sognefogeden

Byens sognefoged, Laurids Jensen, boede i vores hus i lejligheden ovenpå. Han var en rund og hyggelig mand, der ikke gjorde nogen fortræd, hvis han kunne undgå det. Måltiderne hos ham og hans hyggelige kone var helt specielt og usandsynligt velsmagende, - der blev sat en stor pande midt på bordet, og den langede vi alle til. Når jeg var alene hjemme, blev jeg inviteret til middag hos sognefogedens. En eneste gang om året tog han sin fine politikasket på og gik en runde i byen, det var nytårsaften. Den aften var der mange fulde – af skæg og ballade. For eksempel var der et år, hvor et par store drenge havde spændt en snor over gaden, så sognefogeden tabte sin fine kasket – dog, han fangede hurtigt de to fyre og førte dem i arrest – det vil sige, de blev lukket inde på hans lokum ude i gården og dét i bælgravende mørke i et lille uhyggeligt rum uden lys og varme. Da de havde siddet og rystet af skræk og kulde en times tid eller mindre, bad de begge Fadervor, der forstærkedes for hver gentagelse, til sidst himmelhøjt, så Vorherre pirkede til sognefogeden, der gik ned og lukkede dem ud, mod at de lovede at gå lige hjem, og det gjorde de så. Efter dette larmende bønnemøde var alt roligt og stille i Vestergade.

Ritualerne og sammenholdet i Vestergade var smukt og kærligt. Den dag, én af beboerne døde, samledes alle, der kunne, udenfor den afdødes bopæl, hvor de sang en salme eller to og gik så hver til sit. Når den døde blev ført til kirken, var der strøet gran og blomster på vejen, flagene var på halv stang, og hele gaden fulgte, – det gjorde indtryk, døden var noget alvorligt, og alvor og medfølelse boede godt i Vestergade.

Bendix med ligkisten

Skråt over for os boede Bendix, han var forhenværende gårdejer, han var enkemand, og en datter førte hus for ham. Man sagde, han var over 90 år, han var ikke så høj, med magert markeret ansigt og stærke øjne. Når han talte, kom stemmen slidt og hult helt nede fra maven. Hans karisma fik min rædsel til at blomstre, og så hans trehjulede vogne, som han brugte, når han skulle hen og handle – det var en stor solid trækasse på tre massive hjul uden eger. Den skubbede han foran sig, og kassen virkede som en forstærker af den larm, hjulene lavede på brostenene, og så sagde man: Nu kører Thor og tordner i Vestergade! Min nysgerrighed var stor, jeg betragtede ham bag en solid træstamme.

En sommerdag tog mor mig ved hånden, nu skulle vi over at besøge Bendix, – det var jeg nu ikke enig med hende i, men hun havde et fast greb om min hånd. Vi er i gården hos Bendix, datteren sidder ved et bord og læser avis, damerne snakker, og jeg keder mig. Længere nede i haven sidder Bendix på en skammel og bearbejder en stor sten, en gravsten. Det varer ikke længe, så står jeg lige bag ham, nysgerrigheden har drevet mig. Bendix hugger sit eget navn ind i stenen med en lille mejsel, han arbejder roligt og omhyggeligt, det er spændende, og jeg føler mig fortrolig med ham.

Efter nogen tid løfter Bendix hovedet og snuser, det viser sig at

være frisklavet kaffe, Bendix rejser sig, og jeg styrter hen til mor, men hun er gået. Datteren tager mig i hånden og siger: Gå med ind og få lidt majdrik. Inde i køkkenet sidder Bendix ved det store bord og drikker kaffe, ingen siger noget, men her er trygt, og jeg kan lide majdrik. Så går Bendix op ad trappen, der fører ovenpå, jeg lister hen og kigger efter ham, nysgerrig. Datteren siger: Gå du bare op og se, hvad han laver. Jeg troede, det var en ny trehjulet Thors-vogn.

Jeg lister op ad trappen og kommer op i et stort loftsrum – et snedkerværksted. Midt på gulvet står det nederste af en ligkiste. På vejen ned ad trappen ser jeg på Bendix, han står ved en høvlebænk, – idet han ser mig, peger han på et bræt på gulvet, som han har tabt. Jeg løfter det op til ham, han er næsten færdig med kistelåget. Han tager brættet og nikker tak. Jeg bliver, og nu rækker jeg ham flere ting. Og så en dag står kisten der fin og færdig, og gravstenen i gården er også færdig, så går der nogle dage, hvor jeg ikke kommer over til ham.

En dag spørger far, om jeg vil med over til Bendix. Han er blevet syg og ligger i sengen. Vi kommer derover og går ind i soveværelset til Bendix – han ligger i en stor hvid seng, han er iført en hvid skjorte og er næsten gennemsigtig, men hans øjne er skræmmende stærke. Far sætter sig på en stol ved sengen og prøver en samtale. Jeg står og kan ikke få øjnene fra ham. Bendix kigger ud af vinduet, samtalen med far lykkes ikke, så spørger far: Skal jeg synge en salme? Bendix bliver nærværende, virrer lidt med hovedet: Det er ikke nødvendigt, jeg er klar – og det kan der vist ikke være tvivl om! Vi siger farvel, vi går hjem. Nogen tid efter besøget dør Bendix.

En af Vestergades lyksaligheder er sportspladsen. I år 1934 byggede vi portalen, jeg gik 7 år gammel murerne til hånde med alt forefaldende arbejde. Det var og blev meget spændende. Stedet blev Vestergades midtpunkt – her var blandt andet sportsstævner, og hvad der

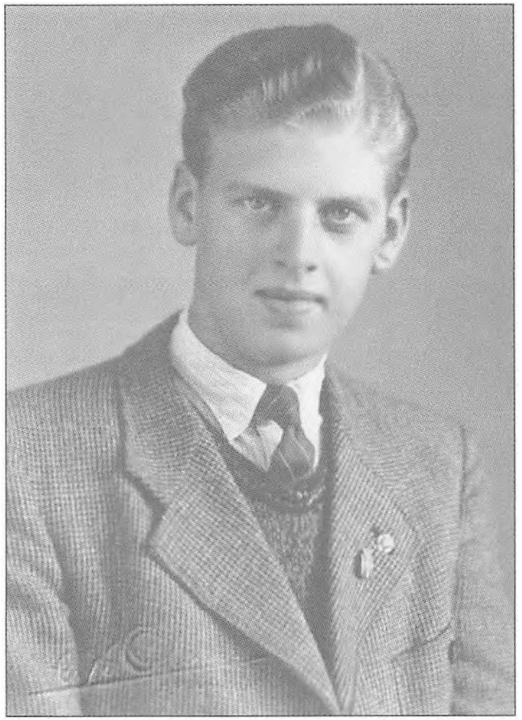

Aksel ser uskyldig ud - som storebror siger - her hvor han er omkring 20 år. Foto: C.K. Olesen. Tilhører Emil Erhardtsen, Gørding

gjorde vildt indtryk på mig, cirkus! Så var jeg på pladsen fra tidlig morgen til sen aften. Der var tivoli, og næsten hvert efterår boede her en periode en sigøjnerfamilie i beboelsesvogn, trukket af en enkelt hest. Familien lavede håndarbejde, som de solgte til byens borgere, eller drengene sang for en femøre. De sang bedøvende dejligt. Og enkelte år var der sågar dyrskue og ringridning!

Stjernestunder hos Hans Nielsen og fru Hans

Det sidste hus i Vestergade på venstre side, et rødt murstenshus med gavl lige mod vest, ud mod en endnu større græsmark, hvor der altid

Aksel som skuespiller

Han har spillet de roller som man med rimelighed kan ønske sig som skuespiller. Århus teater var det danske teater der var flittigst til at introducere Bertolt Brecht til Danmark i tiden efter 2. verdenskrig og her har han spillet i: Galileis liv, Puntila og hans knægt, Den kaukasiske kridtcirkel (Dommer Azdak), Den hellige Johanne (Kødkongen Mauler), Svejk i anden Verdenskrig – her og fremover er der kun noteret hvis det ikke er i titelrollen. Af det klassiske repertoire, franskmændene og Shakespeare skal vi nævne: Corneille's le Cid (Don Diego), Mollière's: Doktor mod sin vilje (Sganarelle), Scapins skalkestykker, Tartuffe (Orgon) plus Diderots Jacque og hans herre (herren). Og i Shakespeare har han spillet Falstaff i Henrik den 4., Tobias Bøvs i Hellig tre konger plus i Titus Andronicus og Kong Lear – den sidste endda i tre forskellige indstuderinger. I den klassiske afdeling nævnes også: Tjechovs Onkel Vanja og Ibsens Vildanden (Gamle Ekdal)

I den nyere dramatik har Erhardtsen medvirket i Beckett: Vi venter på Godot (Estragon), i Dürrenmatts Den gamle dame besøger byen (Ill), i Peter Shaffer's Amadeus (Salieri) og Tennessee Williams: Kat på et varmt bliktag (Big Daddy).

Ved de danske skuespil starter vi med Holberg: Jacob von Thybo, Mascarade, Heibergs Elverhøj (Chr. IV) og Nathansen: Indenfor murene (Gamle Levin), Kaj Munk: Ordet (Mikkel Borgen). I Soyas Parasitterne har han spillet mægler Gruesen i tre forskellige opsætninger. Ernst Brun Olsen: Postbudet fra Arles. Jess Ørnsbo: Kærlighed uden yller (Mette).

Aksel Erhardtsen har spillet på Odense Teater (1953-66), Århus Teater (1966-91) og Aveny (1991-), desuden også på Folketeatret, Betty Nansen og Det Kgl.. Han har undervist på Skuespillerskolen fra 1968. Selv om han har spillet med i mange film, de mekaniske udgydelser, som han siger, så har film altid været sekundært – jeg er teaterskuespiller. sh

Her er Aksel Erhardtsen i titelrollen i Puntila og hans knægt fra 1974 – en af de mange brechtroller han havde i de år. Tegning af Kurt Westergaard

gik heste og ungkreaturer – den strakte sig langt ud i horisonten, lige op ad jernbanen – her boede Hans Nielsen, en stor, meget venlig mand og hans kønne kone, der syntes lille i forhold til ham. Han var pensioneret ledvogter ved jernbanen, og dét ved selve overkørslen på hovedgaden. Hans og kone havde et eventyrligt værelse ovenpå, i gavlen med vindue mod vest. Han sad ved vinduet og røg pibe og talte om togene, der kom og gik.

Fru Hans hæklede, og jeg lå på gulvet og så billeder af lokomotiver. Sommereftermiddage var værelset lyst og solrigt, her var nips og billeder og noget helt usædvanligt – på to store søjler stod to husfred, én på hver. De groede helt ned til gulvet, og når jeg tænker på, må jeg i dag som gammel gartner sige, at det var usædvanligt flot. Her var velgørende fredeligt. Ude på loftet hang hundrede flagermus og ventede på tusmørket. Her var en duft af lavendler, tobak, kaffe og honning – her boede lykken, her forekom stjernestunder.

Sommeraftener ved gavlen af Hans Nielsens hus, tusmørket – lydene fra græsmarkerne, heste og kreaturer der græssede, tyggede og prustede, mosekonen der begyndte at brygge. Solhede røde mursten i gavlen, der gennemvarmede hele ens krop, når man lænede sig op ad den og så på solen, der langsomt blev borte derude bagved dyrene og mosekonen, alt imens vi lyttede til flagermusenes piben, når de fløj rundt og fangede masser af myg. Den dæmpede samtale, duften af naturens vækster, blandt andet skøn pibetobak, kontakt med alskabningen så fortættet, at når jeg drømmer om det, mærker jeg varmen af røde mursten i hele kroppen.

Men så begyndte en ny hverdag med skolegang, med ansvar og pligter og mange nye ansigter – ja – takket være mine helt igennem harmoniske første syv år i fantasilandet Vestergade mellem ægte og rare mennesker, så lykkedes det dog noget af vejen, men svært blev

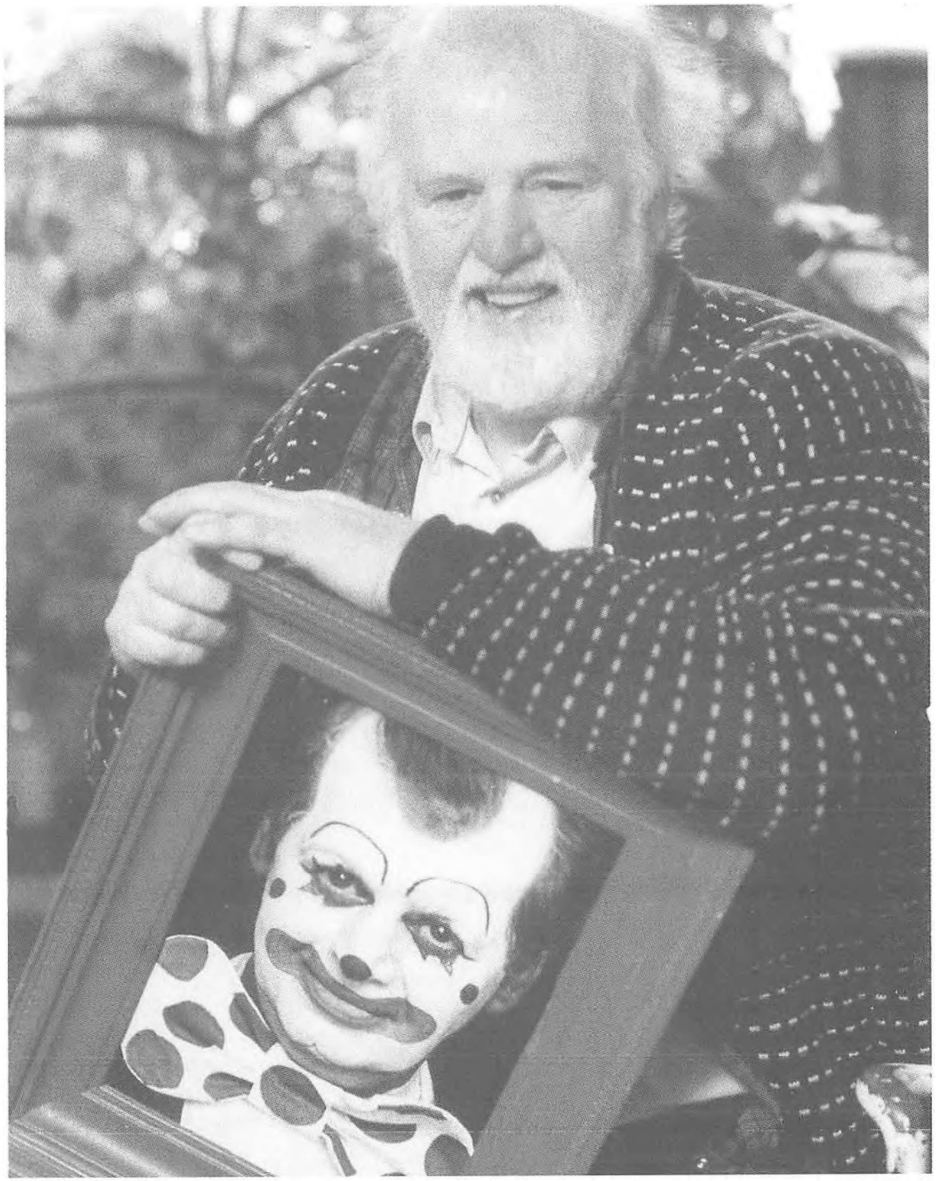

Den modne skuespiller – foto af Mogens Laier. Billedet tilhører Aksel Erhardtsen

det. Jeg vil slutte min beretning om Vestergades lyksaligheder med en enkelt replik. Efter at have gået seks år på Gørding Kommuneskole ville jeg fortsætte i Gørding Realskole. Jeg mødte op første skoledag på realskolen, jeg stod på trappen og blev modtaget af lærer Møller. Hans velkomst lød ordret: Hvad skal en fattig missionsunge i Gørding Realskole?

Om så dele af min beretning her er delvis fiktiv, så er denne sidste replik ord til andet helt ægte. Senere drog jeg landet rundt for at overleve og for at finde den nødvendige selvtillid for at tro på mig selv, og selvom jeg stadig er en fattig missionsunge, så er grundlaget for, at jeg lever et humørfyldt og fantastisk liv, blandt andet med verdens smukkeste og kærligste pige – dét grundlag er at finde i Vestergade, derfra meget af min verden går.

Aksel Erhardtsen blev født i Gørding 15. januar 1927. Gift med Lone Rode siden 1968. AE var oprindelig gartner men blev optaget på Odense Teaters Elevskole i 1953, hvor han var som skuespiller indtil 1966, herefter blev det Århus Teater. Her blev han i kraft af en ydre og spillemæssig pondus den førende mandlige skuespiller, f.eks. i en række roller hos Brecht og Shakespeare som der står i Encyklopædien. Senere har han spillet med i en masse film (fra 1979 i Johnny Larsen, Øjeblikket, Thorvald og Linda, Det forsømte forår, Sort høst, til 2003 i De grønne slagtere) og i TV så man ham første gang i 1959 i Frisøndag, i 1971 i Onkel Vanja (inst. Leon Feder), i de første 6 afsnit af Rejseholdet i 1983. Fra 1991 har han som skuespiller mest optrådt i København bl.a. i 1991 i Dürrenmatts Den gamle dame besøger byen og i Munks Ordet, i 1996 i Ørnsbos Kærlighed uden yller. Han har også virket som instruktør. Hans levnedsbeskrivelse til Ordenskapitlet i anledning af tildelingen af ridderkorset af 1. grad findes som kronik i Århus Stifttidende 13.11.1979 under titel: *Gartneren der forfulgte mig.* Adresse: Rosenvej 10, 8240 Risskov,